

світової війни більша частина з них була перетворена монахами з метою отримання коштів на потреби війни. Цілком імовірно, що в фондах Музею історичних коштовностей України залишилися деякі фрагменти з цих оправ. На жаль, вони не дають цілісного уявлення про художню вартість, тому що рівень виконання цих пам'яток дуже різний. До найцікавіших груп цих фрагментів належать дві пластини (МІКУ, ДМ-6750; ДМ-6766) прямокутної форми із зображенням святих. Майстер акцентує увагу на статиці, фронтальності і симетричній ритміці в розміщенні фігур. Значного ефекту він досягає завдяки прийому чергування об'ємного і площинного моделювання.

Аналіз творчої спадщини Герасима Проценка подає цікаву інформацію. Виходячи з його датованих виробів, зроблених ним в першій половині ХІХ ст., можна зробити певні висновки. В творах ювеліра відчувається вплив необарокових мотивів, які він втілює в декоративне вбрання. Серед відомих йому технічних прийомів ювелір віддає перевагу карбуванню і позолоті. В оформленні предметів культу він використовує елементи контрастності і чергування, завдяки яким досягає особливої виразності в композиційному рішенні. Вивчення виробів майстра срібних справ Герасима Проценка розширює наше уявлення про його творчість і допомагає встановити характерні риси для ювелірного мистецтва інших київських майстрів першої половини ХІХ ст.

РОМАНОВСЬКА Т.Ю.

Музей історичних коштовностей України

ХАНУКАЛЬНА ЛАМПА - ОBOB'ЯЗКОВИЙ АТРИБУТ СВЯТА ХАНУКА.

Ханука - одне з найбільш шанованих і знаменитих свят у євреїв. Воно відзначається в пам'ять про перемогу іудеїв над греко-сірійськими завойовниками у ІІ ст. до н.е. і визволення Єрусалимського храму. Після перемоги Іуди Маккавея та його братів євреї оволоділи храмом, очистили його від ідолів, встановили богослужіння за своїм законом.

У Першій книзі Маккавійській (IV: 52-61) пишеться:

“Двадцять п'ятого дня дев'ятого місяця - місяця Хаселев - 148 року встали вони вранці і принесли, за законом, жертву на новім жертovníку для всепалень, що були зробили. Жертovníк був посвячений під спів пісень і під гру на гуслах, гарфах та цимбалах тієї самої пори й того самого дня... Вісім днів тривала посвята жертovníка, і з радістю були принесені всепалення й жертви визволення й хвали... Тоді Юда та його брати й уся громада Ізраїля ухвалили, щоб дні посвяти жертovníка святковано було у свою пору щороку 8 днів, починаючи від двадцять п'ятого дня місяця Хаселев, з радістю та веселощами”.

Пояснення свята дано також у Талмуді, в трактаті Шабат (XXI): “Сказали мудрецы: “С двадцать пятого дня месяца Кислев - 8 дней Хануки, в которые не положено оплакивать покойных и изнурять тело постом, так как идолопоклонники вошли в Храм и осквернили все масло в Храме, а когда возобладало царство дома Хасмонеев и победило, искали и нашли только один сосуд елея, запечатанный печатью первосвященника, масла в котором хватило бы на горение в течение одного дня. Но произошло чудо и масла хватило (питать фитиль) на 8 дней”.

Ханука - свято вогнів, світла, свічок, оновлення, духовного відродження.

Під час свята неодмінно запалюють свічки: або 8 свічок першого вечора, зменшуючи їхнє число кожного наступного дня, або ж починаючи з однієї доводять до восьми. Свічку запалюють праворуч, наступного вечора додають свічку ліворуч.

Щоб надати святу особливої урочистості в усі часи, в усіх верствах суспільства намагалися зробити ханукальну лампу якомога красивішою, нерідко розкішною. Ханукальні лампи у формі та декорі відчували вплив майже усіх стилів, які знала діаспора.

Під час різкопок в Ізраїлі були знайдені лампади з обпаленої глини з 8 гніздечками для гнотів. Вони належать до періоду, який настав після перемоги Маккавіїв.

Ханукальні лампи виготовляли з різних матеріалів - кераміки, каменю, міді, латуні, олова, срібла, бронзи, скла.

З XIII ст. почали виготовляти ханукальні лампи в Італії, Франції. Середньовічні ханукальні лампи робили з бронзи. Складаються вони з трьох основних елементів - світильник (ємкості для олії, які кріпили в ряд), шамаш - ємкість особливого призначення (службова свічка), задня стійка (снинка) - призначена для підвішування світильника.

Протягом кількох століть найбільш поширеною формою ханукальної лампи була форма храмового семисвічника. Перші лампади цього типу датуються XV століттям і були зроблені в Італії. У XVII-XVIII ст. золотарі Німеччини у Франкфурті виготовляли розкішні світильники з срібла за формою храмової Менори.

У XVIII-XIX ст. ханукальні лампи стали предметом масового виробництва на території сучасної України. Вони відрізняються своєрідними рисами у оформленні, являють собою лампадно-свічковий світильник, який міг бути як настільним, так і настінним.

Зразками художнього литва є мідні та бронзові світильники XVII-XVIII ст. з Західної України. В їхньому декорі - різні рослинні, геометричні, зооморфні мотиви, а також символічні та емблематичні зображення, які притаманні українському народному мистецтву.

В Україні і в деяких районах Польщі починаючи з XIX ст. виготовляли світильники особливого типу, які дістали назву Баал-Шем-Тов (ім'я засновника хасидизму). Центральна композиція їхнього декору включає зображення входу до храму у вигляді дверей і колон на тлі густого рослинного візерунка. Лампи цього типу розвинутих багатих форм робили зі сканого срібла, створюючи враження срібного мережива з литими фігурками птахів, грифонів, орлів, півнів, а також короною, дзвіночками (МІДУ, ДМ-7275, 7276). Як правило, на стику задньої і правої бокової стінок є спеціальне місце для "шамаша" - допоміжної дев'ятої свічки, від якої запалювали вогні. Шамаш часто має вигляд свічкової чашечки з трохи вигнутим блюдцем на S-подібно вигнутому стеблі зі сканими листочками. Ємкості для олії виконані у вигляді вишуканих срібних глечиків. Ханукальні лампи типу Баал-Шем-Тов виготовляли протягом XIX - поч.XX століть. Безумовно, створювали їх професійні майстри, які володіли на високому рівні технікою скані.

Однак, в останній чверті XIX ст. розкіш в оформленні ламп і світильника поступилася місцем простоті декору.

Ханукальні лампи - красномовні свідки життя єврейського суспільства свого часу, його соціальних, економічних, побутових відносин.

Основа еволюції ханукальних ламп - найкращі досягнення художньої культури минулого.